

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาวารสารสาขาวัฒนธรรม พ.ศ. 2545-2549” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวารสารสาขาวัฒนธรรมจำนวน 5 ชื่อเรื่อง ได้แก่ กิณี เมืองโบราณ ศิลปวัฒนธรรม ศิลปากร และสารคดี และเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาวัฒนธรรมไทย ที่ปรากฏในวารสารสาขาวัฒนธรรมระหว่างปี พ.ศ. 2545-2549

ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีจำนวน 230 บทความ และกลุ่มตัวอย่างจำนวน 144 บทความ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาวัฒนธรรมไทยจำนวน 6 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมการดำรงชีพ
2. สังคม เศรษฐกิจ การเมือง
3. ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี
4. ศิลปะและนันทนาการ
5. มรดกทางวัฒนธรรม
6. ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

ผลการศึกษาค้นคว้าตามวัตถุประสงค์ 2 ประเด็น ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของวารสารสาขาวัฒนธรรม จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของวารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง พบว่าวารสาร ศิลปากรมีการผลิตและเผยแพร่มายาวนานกว่าวารสารอื่น รองลงมา คือ เมืองโบราณ ศิลปวัฒนธรรม ในขณะที่สารคดีและกิณี มีการผลิตและเผยแพร่เป็นลำดับสุดท้ายในปีเดียวกัน ส่วนความคิดริเริ่มในการจัดทำวารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่องนั้น มีแนวความคิดแตกต่างกัน กล่าวคือ กิณี เกิดจากแนวความคิดเพื่อให้บริการแก่ผู้โดยสารของการบินไทยเป็นหลัก ดังนั้นภาษาที่ใช้จึงประกอบด้วยภาษาไทย และภาษาอังกฤษในฉบับเดียวกัน สำหรับเมืองโบราณ เกิดจากความต้องการที่จะถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่กำลังจะสูญหายไปให้คงอยู่ด้วยทุนส่วนตัวของผู้ก่อตั้งศูนย์ข้อมูลเมืองโบราณ การนำเสนอเนื้อหาไม่พหุทัศย์เนื้อหาเป็นภาษาอังกฤษด้วย เช่นเดียวกับที่ศิลปวัฒนธรรม เกิดจากการสร้างสรรค์ด้วยทุนส่วนตัวของบุคคล ที่ต้องการตั้งประเด็นทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีการโต้แย้งกัน ในขณะที่สารคดีถือกำเนิดจากความต้องการให้มีความแตกต่างของการจัดทำวารสารที่อยู่ในรูปกึ่งวิชาการ

มีสาระหลากหลายไม่เน้นหนักทางวิชาการมากเกินไป ในทางตรงกันข้ามศิลปากร ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของนักวิชาการหลักจากกรมศิลปากรที่เป็นส่วนราชการ จึงมีรูปแบบการจัดทำวารสารที่มักจะอิงเกณฑ์ราชการเป็นส่วนใหญ่แต่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบบ้างเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ รวมทั้งมีบทความเป็นภาษาอังกฤษด้วย อย่างไรก็ตามพบว่าวารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่องมีกำหนดออกแตกต่างกันทั้งแบบรายเดือน รายสองเดือน และรายสามเดือน

เมื่อพิจารณาวารสารแต่ละชื่อเรื่องสามารถจำแนกได้ดังนี้

1.1 กสินี เป็นวารสารที่จัดทำขึ้นให้กับบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) ในปี พ.ศ. 2527 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการแก่ผู้โดยสารบนเครื่องบินการบินไทย นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารของประเทศไทยด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ เริ่มตีพิมพ์ฉบับแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2527 ภาษาของบทความเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

1.2 เมืองโบราณ เป็นวารสารที่เกิดจากความคิดริเริ่มของคุณเล็ก วิริยะพันธุ์ นักธุรกิจที่มีความสนใจในเรื่องราวของวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และปรัชญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการค้นคว้าเรื่องราวในอดีตมาเผยแพร่ให้ผู้สนใจทุกวัยทุกระดับได้รับรู้ เนื้อหาของวารสารมีหลากหลายแต่เน้นว่าด้วยเรื่องโบราณคดี เริ่มตีพิมพ์ฉบับแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2517 ภาษาของบทความเป็นภาษาไทย และมีบทความภาษาอังกฤษ

1.3 ศิลปวัฒนธรรม เป็นวารสารที่กำเนิดขึ้นภายใต้การคิดสร้างสรรค์จากทุนส่วนตัวของสุจิตต์ วงษ์เทศ ผู้เป็นทั้งนักประพันธ์ นักประวัติศาสตร์โบราณคดี และนักหนังสือพิมพ์ โดยมุ่งหวังที่จะเสนอเรื่องราวศิลปะและวัฒนธรรมของชาติที่ทุกคนควรอนุรักษ์สืบไป เริ่มตีพิมพ์ฉบับแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2522 เนื้อหาบทความนำเสนอเป็นภาษาไทย ต่อมาประมาณปลายปี พ.ศ. 2530 สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้ปรับแนวทางการบริหารจัดการโดยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของบริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) ขณะที่สุจิตต์ วงษ์เทศ ยังคงดำรงตำแหน่งบรรณาธิการ/ผู้โฆษณา

1.4 ศิลปากร เป็นวารสารของกรมศิลปากร จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่เฉพาะกับผู้สนใจในศิลปวัฒนธรรม การจัดพิมพ์วารสารครั้งแรกในปี พ.ศ. 2490 ใช้ชื่อว่า วารสารศิลปากร ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 มีการเปลี่ยนชื่อโดยตัดคำว่า วารสาร ออก และจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ การป้องกัน อนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปกรรม การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม และการธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรม

1.5 สารคดี เป็นวารสารที่เกิดจากความฝันของคุณสุชาดา จักรพิสูทธิ์ คุณจันทน์ ศรีนวล คุณสกล เกษมพันธ์ คุณสุศุภา สุธาญา และคุณศรัณย์ ทองปาน โดยนำเสนอเนื้อหาสารคดีเป็นเรื่องเล่าสร้างสรรค์ ที่มีข้อเท็จจริงมาผูกเป็นเรื่อง และบรรยายด้วยภาพประกอบอย่างสมจริง เริ่มตีพิมพ์ฉบับแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2528 ภาษาของบทความเป็นภาษาไทย

2. วิเคราะห์เนื้อหาวัฒนธรรมไทย

จากการวิเคราะห์เนื้อหาวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในวารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง พบว่า วารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง มีการนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมไทยในสัดส่วนที่แตกต่างกันดังนี้

2.1 วัฒนธรรมการดำรงชีพ วารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง มีการนำเสนอเนื้อหาด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่อันดับแรก รองลงมา คือ เรื่องอาหาร และเรื่องที่อยู่อาศัย

ส่วนเรื่องภาษาไม่ปรากฏในวารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง นอกจากนั้นพบว่า เนื้อหาด้านการศึกษามีการนำเสนอเพียง 1 บทความ

2.2 สังคม เศรษฐกิจ การเมือง วารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง มีการนำเสนอเนื้อหาการเมืองการปกครอง อันดับแรกโดยเสนอเนื้อหาด้านสถาบันพระมหากษัตริย์มากที่สุด รองลงมา คือ ธรรมชาติ (กฎหมาย) และสถาบันทางสังคม ส่วนเรื่องโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม ไม่ปรากฏในวารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง

2.3 ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง มีการนำเสนอเนื้อหาขนบธรรมเนียมประเพณี รองลงมา คือ ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม ส่วนเรื่องเอกลักษณ์ (ค่านิยม จริยธรรม คุณธรรม) ไม่ปรากฏในวารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง

2.4 ศิลปกรรมและนันทนาการ วารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง มีการนำเสนอเนื้อหาวรรณกรรม อันดับแรก สำหรับด้านดนตรีและนาฏศิลป์ จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม มีสัดส่วนการนำเสนอแต่ละเรื่องใกล้เคียงกัน ส่วนด้านนันทนาการ มีการนำเสนอเนื้อหาเพียง 1 บทความ

2.5 มรดกทางวัฒนธรรม วารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง มีการนำเสนอเนื้อหาเรื่องนี้ โดยเสนอเนื้อหาแหล่งโบราณคดี อันดับแรก ส่วนอนุสรณ์สถาน อุทยานประวัติศาสตร์ และเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีพ มีสัดส่วนการเสนอแต่ละเรื่องเท่า ๆ กันคือ 1 บทความ

2.6 ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย พบว่าวารสารกวีนิพนธ์ ศิลปวัฒนธรรม และสารคดี มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปหัตถกรรมมากที่สุด รองลงมาคือ เรื่องแพทย์แผนไทย สำหรับโบราณคดีและพุทธศาสนา มีสัดส่วนการเสนอแต่ละเรื่องเท่า ๆ กัน ส่วนการเกษตรไม่ปรากฏในวารสารชื่อเรื่องใดเลย

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นด้านเนื้อหาวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในวารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่อง ที่ศึกษาโดยเรียงลำดับตามเนื้อหาที่ปรากฏ ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของวารสารสาขาวัฒนธรรม

ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาของวารสารสาขาวัฒนธรรมทั้ง 5 ชื่อเรื่อง มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้ บรรณาธิการวารสารแต่ละชื่อเรื่อง ได้ยึดแนวทางในการดำเนินงาน ทั้งรูปลักษณ์หรือรูปแบบเนื้อหาภายในย่อมถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อความเหมาะสมในแต่ละยุคสมัย อีกทั้งตามแต่ความเชี่ยวชาญของบรรณาธิการแต่ละท่าน เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่ของวารสารสาขาวัฒนธรรมทั้ง 5 ชื่อเรื่อง เน้นเรื่องประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความเป็นวิชาการอยู่แล้ว ดังนั้นรูปแบบการนำเสนอจึงเป็นไปในลักษณะลดความเคร่งครัดทางวิชาการลงด้วยการเขียนเชิงสารคดี เป็นการย่องานวิชาการให้ผู้อ่านระดับชาวบ้านได้เข้าใจ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางที่ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดทำวารสาร และถึงแม้วารสารส่วนใหญ่มีการเปิดเป็นพื้นที่สาธารณะแห่งความคิด แต่ก็ไม่สามารถรองรับได้ทั้งหมด ทั้งนี้ต้องอาศัยหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก อันได้แก่ ประเด็นใหม่ ๆ ที่มีความคิดคมคาย วิเคราะห์วิพากษ์อย่างมีกระบวนการสมเหตุสมผลน่ารับฟัง นำไปสู่การกระตุ้นความคิดของผู้อ่าน แม้ว่าการอ้างอิงข้อมูลจะไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการก็ตาม จึงปรากฏบทความของนักคิดหน้าใหม่อยู่เสมอ โดยไม่จำเป็นว่าผู้นั้นจะเป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียง หรือเป็นนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาชื่อดัง

อย่างไรก็ตามส่วนประกอบที่ช่วยเพิ่มความสมบูรณ์ให้กับเนื้อหา ได้แก่ ภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ นั้น จะเห็นได้ว่า ปกคือส่วนที่เป็นหน้าตาของวารสาร ปัจจุบันวารสารเหล่านี้ได้มีการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์กราฟฟิคมาใช้ในการออกแบบปก เช่นเดียวกับสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ซึ่งแนวคิดในการทำปกแต่ละฉบับย่อมถ่ายทอดมาจากบทความเด่นด้านใน รูปภาพที่ใช้ในการออกแบบมีทั้งภาพถ่าย ภาพวาดลายเส้น ผ่านกระบวนการให้สีสันจัดองค์ประกอบ ส่งผลต่อความรู้สึกของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะเสน่ห์หรือเอกลักษณ์ของวารสารอย่างหนึ่ง คือ การเขียนข้อความพาดปกหรือการโปรยหัวในแบบฉบับของหนังสือพิมพ์รายวัน เช่นแนวทางของสุดจิต วงษ์เทศ ซึ่งเป็นนักหนังสือพิมพ์มาก่อนและได้นำรูปแบบดังกล่าวมาใช้กับศิลปวัฒนธรรม ด้วยการเลือกใช้ถ้อยคำที่สั้นกระชับแต่ห้วนอยู่ภายในเครื่องหมายคำพูดที่เจาะจงวลีสั้น ๆ สื่อความถึงบทความเด่นภายในฉบับ ทำให้ผู้อ่านสะดุดและชวนให้เปิดอ่านภายในฉบับได้เป็นอย่างดี

เนื้อหาวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในวารสารส่วนใหญ่ มีการนำเสนอในเรื่องราวของวัฒนธรรมเกี่ยวกับการดำรงชีพ ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและนันทนาการ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย อาจเป็นเพราะว่าวัฒนธรรมเป็นหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อการเผยแพร่ การสืบทอด และการนำมาใช้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต(อารักษ์ สังทิตกุล,2545,หน้า99) สอดคล้อง

กับการที่วารสารทั้ง 5 ชื่อเรื่องนี้ ซึ่งถือเป็นวารสารวิชาการแขนงหนึ่ง ที่เป็นสื่อกลางในการนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมอย่างละเอียดลึกซึ้ง ครอบคลุมเรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์ บุคคล เหตุการณ์ สถานที่ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณี (ไสลทิพย์ จารุภูมิ, 2547, หน้า 260-261)

เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาวารสารสาขาวัฒนธรรมไทย จำนวน 144 บทความแล้ว พบว่า มีการนำเสนอเนื้อหาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง เนื่องจากสังคมและสถาบันทางสังคม เป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องเมื่ออยู่ในสังคมเดียวกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2538, หน้า 92-92) นอกจากนี้ สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์ มีพระมหากษัตริย์เป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งแผ่นดิน ดังจะเห็นได้จากการเสนอเนื้อหาบทความอันเกี่ยวเนื่องกับพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ ด้านความเสียสละ การปกป้องดูแลประเทศ ทำให้เรามีประเทศไทยอยู่จนถึงทุกวันนี้ ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาบทความบางเรื่องที่ผู้วิจัยอ่านพบ เช่น พระราชปราชญ์รัชกาลที่ 3 เมื่อก่อนเสด็จสวรรคต “พระองค์ทรงพระราชปราชญ์ เรื่องการปกครองแผ่นดิน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระราชอุตสาหะและความห่วงใยของพระองค์ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นภายในภายหน้าเมื่อหาพระองค์มิได้แล้ว” (สุพจน์ แจ่มเร็ว, 2549, หน้า 91-109)

ส่วนบทความที่นำเสนอเรื่องของความรักที่คนไทยมีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น มีบทความบางตอนปรากฏ ดังนี้ (เพ็ญศิริ จันทร์ประทีปฉาย, 2549, หน้า 89)

จาก “ภาพการหลั่งน้ำตาด้วยความปีติยินดี กลายเป็นภาพประวัติศาสตร์ที่ได้รับการถ่ายทอดออกไปทั่วโลก สื่อต่างประเทศนำเสนอข่าวด้วยความรู้สึกที่ว่า ปรากฏการณ์ที่ประชาชนต่างให้ความรักแก่พระเจ้าแผ่นดินมากมายขนาดนี้ ไม่เคยปรากฏกับพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในโลกมาก่อน และนั่นก็ทำให้ชาวโลกต่างพยายามค้นหาคำตอบว่าเป็นเพราะเหตุใด”

จากตัวอย่างข้างต้นทั้งเรื่องพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ และความจงรักภักดีของประชาชนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของทิพวัลย์ มากบุญชร (2543) ที่ได้วิเคราะห์เนื้อหาโฆษณาทางสื่อมวลชนที่ใช้วัฒนธรรมไทยเป็นแนวคิดหลัก พบว่าวัฒนธรรมไทยที่ใช้มากที่สุดในงานโฆษณา คือ สถาบันชาติและพระมหากษัตริย์

สำหรับเนื้อหาวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในวารสารมากเป็นอันดับที่สอง คือ ประเพณี ศิลปกรรมและนันทนาการ ด้านวรรณกรรม ซึ่ง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2538 หน้า 93) ระบุว่า เป็นปัจจัยในการยกระดับรสนิยม การสร้างเกียรติภูมิของคนให้แตกต่างกัน การยกระดับทางสุนทรียศาสตร์เป็นหัวใจสำคัญของคนและสังคม อีกทั้ง ศิลปกรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่น่าชื่นชมและมีคุณค่ามากมายหลายด้าน เป็นเสมือนตัวแทนของพฤติกรรมความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธาทางศาสนา ความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งทั้งดงาม อาทิ งานจิตรกรรมที่ปรากฏเรื่องราวภาพเขียน

พระพุทธเจ้าหรือภาพเล่าเรื่องในพระพุทธประวัติ พระมาลัยหรือทศชาติชาดก ภายในศาสนสถาน นอกจากนั้น อาจกล่าวได้ว่า ในฐานะที่วรรณกรรมเป็นมิติหนึ่งของวัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับผูกพันอยู่กับสมาชิกในสังคมอย่างกลมกลืน ทั้งการอ่าน การเขียน การเผยแพร่ และการดัดแปลงเพื่อตอบสนองประโยชน์ในรูปแบบอื่น เช่น ละคร ภาพยนตร์ โฆษณา เป็นต้น รวมถึง วรรณกรรมยังมีส่วนประสานช่องว่างระหว่างวัฒนธรรมชั้นสูงกับวัฒนธรรมพื้นบ้านของกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย ไม่แบ่งชนชั้น เป็นพื้นที่เปิดกว้างสำหรับทุกคนในการแสดงออกอย่างมีชีวิตชีวา อิสระเสรี เพื่ออ่านหรือสื่อความหมายจากผู้เขียนสู่ผู้อ่านโดยตรง ดังตัวอย่างเช่น เรื่อง เงาะป่า จากบทพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีความไพเราะงดงามทั้งภาษาและคำสอน สื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเงาะชาวกะเหรี่ยง การบรรยายธรรมชาติ และสรรพสัตว์

ดังนั้น การนำเสนอเนื้อหาทางด้านศิลปกรรมและนันทนาการ ด้านวรรณกรรม จึงเป็นการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นการสร้าง การอนุรักษ์และการเผยแพร่วัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป

ประเภทภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย มีการนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมไทยเป็นอันดับที่สามนั้น เนื่องจากภูมิปัญญามีความสำคัญต่อการเรียนรู้ในการเชื่อมโยงสานต่อจากอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของชาติ ซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้ของชาวบ้าน ที่เกิดจากการสั่งสม การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิต หรือการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน นำมาถ่ายทอด และปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต เกิดเป็นรากฐานของวัฒนธรรมอันแสดงถึงความเป็นชาติไทยที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยตลอดมา ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่ามีการนำเสนอเนื้อหาภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องจากเป็นเรื่องราวของชีวิตความเป็นอยู่ในการประกอบอาชีพ เช่น การแกะสลัก การทอผ้า การประดิษฐ์เครื่องจักสาน การสานตะกร้าและเครื่องใช้ต่าง ๆ การทอเสื่อ และการทำเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งกว่าจะได้ผลงานแต่ละชิ้น ต้องอาศัยภูมิปัญญาความรู้ที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ รวมทั้งความอดทนในการผลิตชิ้นงาน ดังตัวอย่างเนื้อหาบทความบางเรื่อง ที่แสดงถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย เช่น เรื่อง บ้าน 100 อัน 1,000 อย่าง (รัชนิกร แสงไสย์, 2547, หน้า 79) ช่างแกะสลักก้มหน้าอยู่กับแผ่นไม้ที่ถูกล้างไว้ตรงหน้าอย่างมีสมาธิ หัวใจและดวงตาของเขาจับอยู่ที่เนืองงาน ไม่เว้นแม้แต่รายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ในมือเขามีเครื่องมือเพียงสองสิ่งคือสิ่วกับค้อน แต่ในสมองเขามีจินตนาการมากกว่าสองที่พร้อมจะรังสรรค์งานบนแผ่นไม้ออกมางดงามและเหมือนจริง และเรื่องเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ประยุกต์ (เจนตติ ขุขันธ, 2545, หน้า 71) ซึ่งนับเป็นหนึ่งในมรดกทางภูมิปัญญาอันดับต้น ๆ

ของไทยที่ได้รับการเผยแพร่จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในเวทีโลก เพราะกว่าที่ถ้วยโอชาเหล่านี้จะสำเร็จเป็นชิ้นงานอันวิจิตรตระการตาได้นั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และความชำนาญในทุกขั้นตอนของกรรมวิธีการผลิต

จากตัวอย่างข้างต้นทั้งเรื่องบ้าน 100 อัน 1,000 อย่าง และเรื่องเครื่องถ้วยเบญจรงค์ประยุกต์ จึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเนื่ออ่อน ขว้ทองเขียว (2538) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทย ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏพบว่านักศึกษามีความเห็นด้วยกับความสำเร็จในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เพราะเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกแก่ชีวิตประจำวันของบุคคลและสังคมส่วนรวม และเป็นตัวสะท้อนความสามารถและภูมิปัญญาของช่างไทยในอดีตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

มีข้อสังเกตเรื่องการนำเสนอเนื้อหาภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาไทย ในบทความหลายบทความ มีการอธิบายขั้นตอนและวิธีการอย่างความละเอียด ซึ่งการผลิตชิ้นงานที่มีคุณค่าเหล่านี้ ไม่มีการจดลิขสิทธิ์ หรือสิทธิบัตร เนื่องจากขั้นตอนที่ยุ่งยาก ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อเจ้าของผลงานและประเทศไทยได้ ถ้ามีบุคคลหรือประเทศอื่นนำผลิตภัณฑ์และวิธีการไปลอกเลียนแบบ ประเทศไทยจะสูญเสียสิ่งที่มีค่าของบ้านเมือง และสิ่งที่น่าเป็นห่วงอีกประการหนึ่ง สำหรับวัฒนธรรมไทยประเภทภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย คือ หากไม่มีการฟื้นฟู อนุรักษ์ และถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลัง อีกไม่นานวัฒนธรรมอันมีค่านี้ก็คงสูญหายไปอย่างแน่นอน

อันดับสุดท้าย คือ มรดกทางวัฒนธรรม มีการนำเสนอเนื้อหาน้อยที่สุด อาจเนื่องจากปัจจุบันคนให้ความสนใจสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ในสังคมมากกว่าสิ่งที่มีคุณค่าในอดีต และคนรุ่นหลังขาดการปลูกฝังให้รักและหวงแหนคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของไทย รวมทั้งผู้ผลิตสิ่งสิ่งพิมพ์ก็ละเลยการนำเสนอข้อมูลด้านนี้ ดังตัวอย่างเนื้อหาบทความ เรื่อง พิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี: ภาพสะท้อนอนาคตพิพิธภัณฑสถานไทย (เกษร สิทธิพันธ์, 2545, หน้า 44) ภาครัฐเรียกเก็บภาษีย้อนหลังกับเจ้าของพิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี เป็นเงิน 2 แสนบาท แม้ว่าจะไม่มีการเก็บค่าเข้าชมสถานที่ก็ตาม จะเห็นได้ว่านโยบายของรัฐไม่เอื้อต่อการส่งเสริมและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนั้นหน่วยงานภาครัฐยังไม่เห็นความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรมีการรณรงค์ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่วารสารด้านวัฒนธรรมไทยไปยังประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนไทย เพื่อเป็นการปลูกฝัง สนับสนุน ค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมของเยาวชนที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ

เรียบร้อย และศีลธรรมอันดีงาม โดยการรณรงค์เผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

1.2 สนับสนุนให้มีการผลิตวารสารด้านวัฒนธรรมไทย ที่ตอบสนองต่อคนไทยในวัยต่าง ๆ ทั้งรูปแบบสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ประเมินคุณค่าสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์และอื่น ๆ ด้านวัฒนธรรมไทย ทั้งคุณค่าทางวิชาการและคุณค่าที่ตอบสนองด้านจิตใจ

2.2 ศึกษาวิจัยลักษณะสื่อด้านวัฒนธรรมไทยที่สอดคล้องและตอบสนองต่อความต้องการของคนในสังคมแต่ละวัย โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน